

Janusz Myszczyzyn

PRÓBA OCENY KORZYŚCI I BARIER ZWIĄZANYCH Z IMPLEMENTACJĄ WSPÓLNOTOWEGO SYSTEMU EKOZARZĄDZANIA I AUDYTU (EMAS)

ATTEMPT TO ASSESS THE ADVANTAGES AND BARRIERS IN THE IMPLEMENTATION OF EXAMPLE OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN THE COMMUNITY ECO-MANAGEMENT AND AUDIT SCHEME (EMAS)

Katedra Ekonomii, Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie
ul. Żołnierska 47, 71-210 Szczecin, e-mail: janusz.myszczyzyn@zut.edu.pl

Abstract. The paper presents the idea of the Community Eco-Management and Audit Scheme (EMAS) and experiences of Polish organizations in its implementation. The author shows how the benefits of the implementation of the EMAS, but also examines the barriers and difficulties in its start-up. In the EU and EEA (European Economic Area) register of EMAS (as of 31.03.2009) there were 4331 organizations and over 6896 objects. As shown by the results of studies conducted by the author, this system, despite of the obvious benefits to society in Poland is still unknown. As of 31.03.2009, in Poland a total of 17 organizations, compared to 1419 organizations in Germany or 1063 organizations in Spain, and 978 organizations in Italy, and even 36 organizations in the Czech Republic, is very few. Both the scientific community and public institutions should integrate into the wider sustainable development and promoting the benefits of the implementation of EMAS in the organization. Sustainable development is essential to the life of humans, living organisms are not exacerbated, and at the same time, the economy developed, the objectives can be achieved through the voluntary implementation of EMAS.

Słowa kluczowe: industrializacja, rozwój zrównoważony, system ek zarządzenia i audytu (EMAS).
Key words: Eco-Management and Audit Scheme (EMAS), industrialization, sustainable development.

WSTĘP

Zapoczątkowana w Anglii w XVIII wieku rewolucja przemysłowa, zwana także przewrotem technicznym, przyczyniła się do rozwoju kapitalizmu i niespotykanego wcześniej wzrostu produkcji – nastąpił skok cywilizacyjny (Cameroon, Neal 2004).

Zdolność wykonywania wielu prac wymagających użycia energii ludzkiej i prostych narzędzi przestała być potrzebna, ponieważ maszyny wykonywały te czynności lepiej, szybciej i taniej. Rozwijający się kapitalizm wolnokonkurencyjny stopniowo wypierał relikty feudalizmu (Myszczyzyn 2009).

W kolejnych fazach uprzemysłowienia świata następował szybki rozwój gospodarczy, powstały mocarstwa gospodarcze, dokonywały się zmiany w społeczeństwach. Równolegle następowała degradacja środowiska naturalnego. Jednak świat XIX wieku i początków XX wieku był dumny ze swoich osiągnięć (Bratkowski 2003), a potrzeba ochrony środowiska naturalnego schodziła na dalszy plan. I choć – jak podają Malicki i Dreszczyk (2001) czy Runowski (2001) – człowiek potrafił już wcześniej łączyć procesy produkcyjne z ochroną środowiska, to dopiero koniec XX i początek XXI wieku można określić jako erę poszukiwania nowych strategii rozwoju gospodarczego.

Głównym problemem polityk ekonomicznych stało się zachowanie równowagi pomiędzy wzrostem gospodarczym a koniecznością ochrony środowiska i zachowania nieodnawialnych zasobów przyrody dla przyszłych pokoleń. Tak rozległy zakres działania, obejmujący sferę ekonomiczną, społeczną oraz ekologiczną, został zawarty w idei zrównoważonego rozwoju (Wiatrak 2000; Borowiecki, Bartkowiak 2006).

Termin „rozwój zrównoważony” (ang. *sustainable development*) pojawił się w raporcie Brundtlanda „Nasza wspólna przyszłość” (ang. *Our Common Future*) w 1987 roku.

Owoce konferencji ONZ w Rio de Janeiro (1992 rok) było przyjęcie globalnego programu działań, zwanego Agendą 21.

Wobec takich wyzwań w roku 1993 Parlament Europejski i Rada UE przyjęły pierwsze rozporządzenie dotyczące systemu ekozarządzania i audytu EMAS, który jako dobrowolny, wykraczał poza krajowe normy dotyczące ochrony środowiska.

Znalazło to swoje odzwierciedlenie w dokumentach programowych UE, między innymi w 5. Wspólnotowym programie działania na rzecz środowiska pt. „W stronę zrównoważonego rozwoju” (ang. *Towards sustainability*) opublikowanym w 1993 roku. Za priorytetowe dziedziny uznano między innymi zrównoważone gospodarowanie zasobami naturalnymi, zintegrowane zwalczanie zanieczyszczeń i zapobieganie powstawaniu odpadów, ograniczenie zużycia energii nieodnawialnej, kompleksowe działania na rzecz poprawy środowiska na terenach miejskich, podniesienie poziomu zdrowotności i bezpieczeństwa publicznego, ze szczególnym uwzględnieniem zagrożeń stwarzanych przez przemysł i instalacje jądrowe.

Główną uwagę poświęcono pięciu sektorom, wpływającym w istotny sposób na środowisko, czyli: przemysłowi, energetyce, transportowi, rolnictwu i turystyce (ang. *Fifth European Community environment programme: towards sustainability*) – Resolution of the Council... (1993).

W tym samym roku Parlament Europejski i Rada UE przyjęły pierwsze Rozporządzenie Rady (EWG) 1836/1993 w sprawie wspólnotowego systemu ekozarządzania i audytu EMAS (ang. *Eco Management and Audit Scheme*) – Council Regulation (1993). Zgodnie z wyżej wymienionym Rozporządzeniem system EMAS, jako dobrowolny, kierowany był do spółek sektora przemysłowego.

W 2001 roku opublikowano zweryfikowane Rozporządzenie nr 761/2001 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 19 marca 2001 roku, dopuszczające dobrowolny udział organizacji (nie tylko przedsiębiorców) we wspólnotowym systemie ekozarządzania i audytu. Ta zmiana miała na celu zachęcenie różnych organizacji do ciągłej poprawy swojej działalności na rzecz środowiska przez przestrzeganie norm i przepisów ochrony środowiska, a także wprowadzanie niezbędnych zmian wzorców produkcji i konsumpcji na bardziej zrównoważone.

W myśl Rozporządzenia 761/2001 rejestracja w systemie EMAS nie zwalnia organizacji z obowiązku przestrzegania przepisów czy norm krajowych, potwierdzonych choćby systemem zarządzania środowiskowego ISO 14001. Zasadnicze założenie systemu EMAS to dobrowolna i ciągła poprawa działalności na rzecz ochrony środowiska.

Obowiązujący obecnie 6. Program działania na rzecz środowiska Unii Europejskiej, przyjęty w 2002 roku, podkreśla rolę systemu EMAS jako narzędzia, które pomaga organizacjom

w przestrzeganiu przepisów ochrony środowiska, a także we wprowadzaniu niezbędnych zmian wzorców produkcji i konsumpcji na bardziej zrównoważone (Decyzja 1600/2002/WE Parlamentu Europejskiego i Rady... 2002).

Wraz z akcesją Polski do Wspólnoty Europejskiej w 2004 roku Rozporządzenie dotyczące EMAS zaczęło obowiązywać w naszym kraju.

W Polsce system EMAS opiera się (poza samym Rozporządzeniem 761/2001) na Ustawie z dnia 12 marca 2004 roku o krajowym systemie ekzarządzania i audytu (EMAS) oraz kilku aktach wykonawczych (Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 23 kwietnia 2004 roku w sprawie wzoru wniosku o wpis podmiotu... 2004; Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 23 kwietnia 2004 roku w sprawie zakresu danych... 2004; Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 23 kwietnia 2004 roku w sprawie współczynników... 2004).

Udział w systemie EMAS jest dobrowolny i dostępny dla wszelkiego rodzaju organizacji. Termin „organizacje” obejmuje przedsiębiorstwa prowadzące działalność produkcyjną, usługową, organy administracji publicznej i instytucje pożytku publicznego. Art. 3. Rozporządzenia WE nr 761/2001 stanowi między innymi, że „EMAS jest otwartym dla wszystkich organizacji, które pracują nad doskonaleniem efektów swojej działalności środowiskowej”.

Organizacje chcące uzyskać rejestrację w systemie EMAS muszą spełniać następujące wymagania:

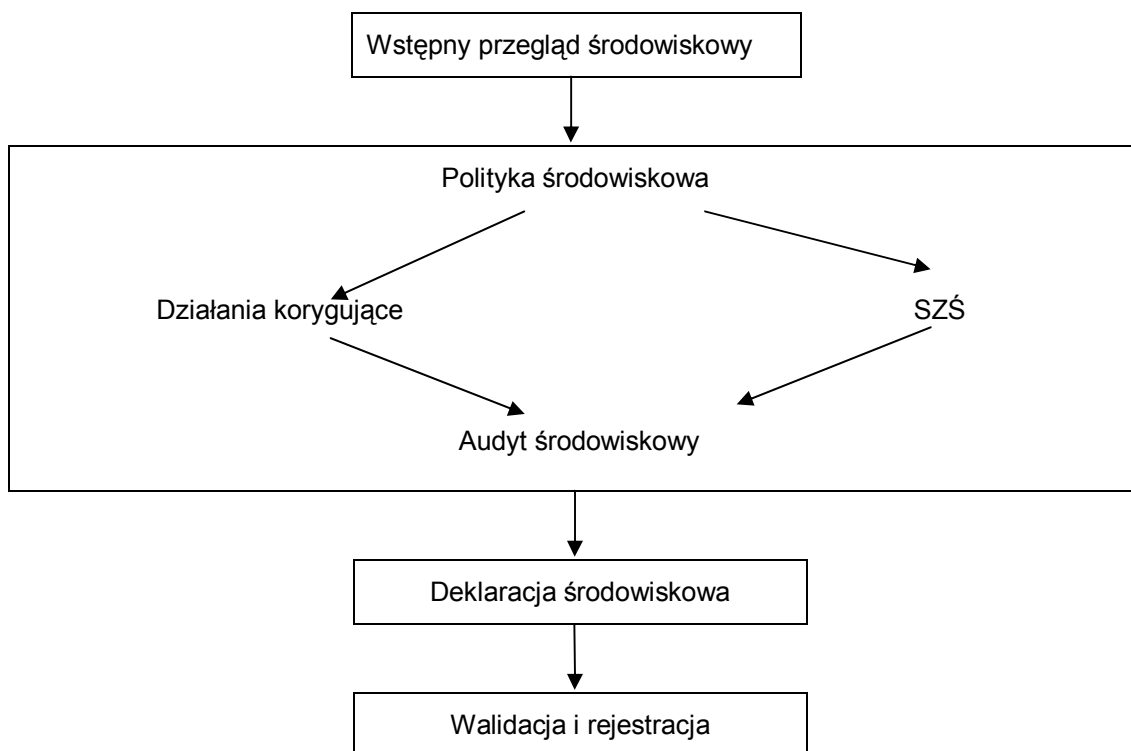
- przeprowadzić przegląd środowiskowy z uwzględnieniem wszystkich aspektów wpływu swoich działań, wyrobów i usług na środowisko, metod oceny tego wpływu, wymagań prawnych i innych oraz istniejących praktyk i procedur zarządzania środowiskowego;
- uwzględniając wyniki przeglądu, wdrożyć efektywny system zarządzania środowiskowego, ukierunkowany na osiąganie założeń polityki środowiskowej, zdefiniowanej przez kierownictwo najwyższego szczebla;
- przeprowadzić wewnętrzny audyt środowiskowy;
- sporządzić deklarację środowiskową, opisującą system zarządzania środowiskowego oraz efekty działalności środowiskowej.

Po pozytywnej ocenie akredytowanego weryfikatora EMAS następuje rejestracja organizacji, co zostaje podane do publicznej wiadomości (rys. 1).

W odniesieniu do powszechnie znanego systemu zarządzania środowiskowego ISO 14001 system EMAS dodaje cztery elementy:

- stałą poprawę działalności prośrodowiskowej;
- zgodność z prawodawstwem dotyczącym ochrony środowiska, gwarantowaną przez udział w systemie organów administracji;
- powszechny dostęp opinii publicznej przez jawne publikacje deklaracji i raportów środowiskowych;
- zaangażowanie pracowników organizacji.

Rozporządzenie EMAS z 2001 roku wprowadziło także nowy element, który zwiększa atrakcyjność rejestracji w systemie – logo EMAS. Obecnie istnieją trzy wersje tego logo (rys. 2).

Rys. 1. Główne elementy systemu EMAS na podstawie cyklu PDCA (ang. *Plan, Do, Check, Act*)
 Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Główne elementy systemu EMAS... (2008).

Rys. 2. Logo systemu EMAS
 Źródło: Informacje o EMAS... (2008).

Logo w wersji pierwszej – świadczy o tym, że w organizacji wdrożony jest system zarządzania środowiskowego zgodny z wymaganiami EMAS. Wersja ta może być stosowana na papierze firmowym, tablicach informacyjnych, zaproszeniach, na stronach internetowych, plakatach, środkach transportu itp.

Logo w wersji drugiej – świadczy o tym, że informacja nim oznaczona została sprawdzona i zatwierdzona przez niezależnego weryfikatora środowiskowego i może być stosowana na deklaracji środowiskowej, na opisach produktów, na instrukcjach obsługi, w materiałach reklamowych itp.

Logo w wersji trzeciej – może być wykorzystane do promocji systemu przez podmiot, który nie jest zarejestrowany w systemie EMAS. Wersja ta może być stosowana w materiałach promocyjnych, publikacjach, książkach o tematyce związanej z EMAS.

Przygotowując artykuł, autor założył następujące cele:

- wskazanie istoty i zasad funkcjonowania wspólnotowego systemu zarządzania i audytu EMAS w krajach członkowskich UE, a szczególnie w Polsce;
- próbę oceny funkcjonowania systemu oraz planowanych działań mających wpływ na wzrost świadomości zrównoważonego rozwoju w naszym kraju;
- przedstawienie głównych korzyści, a także barier, które towarzyszą wdrażaniu systemu EMAS.

Autor przyjmuje hipotezę badawczą, że implementacja systemu EMAS istotnie zwiększa świadomość kadry zarządzającej, pracowników, społeczeństwa co do konieczności ochrony środowiska naturalnego, wywierając jednocześnie korzystny wpływ na wzrost innowacyjności i konkurencyjności organizacji gospodarczych. Instytucje, w których wprowadzono system EMAS, przyczyniają się do urzeczywistnienia idei zrównoważonego rozwoju Polski i świata. Idea zrównoważonego rozwoju i system EMAS są ciągle mało znane w naszym kraju, co negatywnie wpływa na działania podejmowane w sferze ochrony środowiska.

MATERIAŁ I METODY

Przedmiotem analizy jest ocena funkcjonowania systemu EMAS w UE i w Polsce. Podstawę analizy stanowią materiały wtórne, wśród których znalazły się między innymi:

- rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady Europy,
- biuletyny informacyjne Komisji Europejskiej dotyczące zasad funkcjonowania systemu EMAS;
- publikacje i dane statystyczne Komisji Europejskiej dotyczące systemu EMAS;
- opracowania, rejestr EMAS Ministerstwa Ochrony Środowiska (Departament Instrumentów Środowiskowych),
- deklaracje środowiskowe organizacji zarejestrowanych w systemie EMAS;
- literatura przedmiotu.

Autor wykorzystał także materiały pierwotne – wywiady i ankiety z przedstawicielami organizacji, które wprowadziły system EMAS. Badania dotyczyły oceny procedur, korzyści i głównych barier związanych z wdrażaniem systemu, koniecznych zmian w przeszłości.

W pracy wykorzystano metodę opisową oraz analizę porównawczą, które umożliwiły weryfikację postawionych hipotez badawczych.

WYNIKI I DYSKUSJA

W unijnym rejestrze EMAS (stan z 31.03.2009 roku)¹ znajdowało się 4331 organizacji i 6896 obiektów².

Niekwestionowanym liderem są Niemcy, w których liczba zarejestrowanych organizacji sięga 1419, a obiektów 1862 (tab. 1).

¹ Dane (stan z 19.12.2008 roku) to 4256 organizacji i ponad 6740 obiektów.

² Rejestr zawiera, oprócz krajów członkowskich UE, także kraje europejskiego obszaru gospodarczego – EOG (ang. *European Economic Area*, EEA), czyli: Norwegię, Islandię i Liechtenstein.

Niewiele mniej organizacji ma wdrożony system EMAS w Hiszpanii (1063 organizacje, 1286 obiektów), we Włoszech (978 organizacje, 1369 obiektów) czy w Austrii (257 organizacje, 504 obiekty) – tab. 1. Dania, Wielka Brytania, Portugalia, Belgia, Finlandia mają zarejestrowanych kilkadziesiąt organizacji. Spośród „starych” członków UE najmniej zarejestrowanych firm w systemie EMAS ma Francja – 12 organizacji.

Jeśli wziąć pod uwagę państwa przyjęte do UE w 2004 roku, zdecydowanym liderem są Czechy z 36 zarejestrowanymi organizacjami. Najwięcej wdrożeń wśród krajów członkowskich EOG ma Norwegia – 23 organizacje.

Tabela 1. Liczba organizacji i obiektów EMAS w wybranych krajach UE i EOG (stan z 31.03.2009 roku)

Kraj	Liczba organizacji	Liczba obiektów
Niemcy	1419	1862
Hiszpania	1063	1286
Włochy	978	1369
Austria	257	504
Dania	94	235
Portugalia	79	84
Szwecja	75	76
Wielka Brytania	69	366
Belgia	49	428
Finlandia	42	49
Czechy	36	34
Norwegia	23	23
Węgry	18	21
Polska	16	16
Francja	12	12
Irlandia	7	11
Rumunia	1	1
Litwa	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie: EMAS organizations...

Wymownym wskaźnikiem, który określa zaangażowanie poszczególnych krajów członkowskich w popularyzację i implementację systemu EMAS, a tym samym w ideę zrównoważonego rozwoju jest liczba organizacji/obiektów mających taki system na jeden milion mieszkańców (tab. 2).

Wyniki pozwalają wskazać, że największa koncentracja wdrożonych systemów EMAS na jeden milion mieszkańców występuje w:

- Austrii (31 organizacje, 61 obiektów);
- Hiszpanii (23 organizacje, 28 obiektów);
- Danii (17 organizacje, 43 obiekty);
- Niemczech (17 organizacje, 23 obiekty);
- Włoszech (16 organizacje, 23 obiekty).

Tabela 2. Liczba organizacji/obiektów mających wdrożony system EMAS w wybranych krajach członkowskich UE i EOG w przeliczeniu na 1 mln mieszkańców (stan z 31.03.2009 roku)

Kraj	Organizacje	Obiekty
Austria	30,84	60,48
Hiszpania	23,47	28,40
Niemcy	17,24	22,66
Dania	17,17	42,91
Włochy	16,43	23,00
Szwecja	8,17	8,28
Finlandia	7,92	9,25
Portugalia	7,44	7,44
Norwegia	4,86	4,86
Belgia	4,60	40,17
Czechy	3,29	3,48
Węgry	1,79	2,09
Irlandia	1,59	2,50
Wielka Brytania	1,13	6,27
Polska	0,42	0,42
Francja	0,20	0,20
Rumunia	0,05	0,05

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Organziations per...

W Polsce to zaledwie 0,4 organizacji na jeden milion mieszkańców.

Biorąc pod uwagę podział sektorowy, system EMAS wdrożyły głównie sektory (tab. 3):

- chemiczny,
- spożywczy,
- ścieki i wywóz odpadów,
- organizacje publiczne.

W Polsce system EMAS wdrożyło 17 firm (stan z 30.04.2009 roku). Zestawienie organizacji zarejestrowanych w EMAS według statystycznej klasyfikacji działalności gospodarczej UE prezentuje tabela (tab. 4).

Przeważają organizacje z działu przetwórstwo przemysłowe (osiem organizacji) oraz z działu wytwarzanie energii elektrycznej (trzy organizacje). Pozostałe pięć działów ma jedynie po jednym przedstawicielu.

Widoczny brak organizacji z działów:

- rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo,
- górnictwo,
- budownictwo,
- edukacja.

Z deklaracji sporządzonych i zweryfikowanych przez audytorów wynika, że organizacje zarejestrowane w Polsce koncentrują się głównie na³:

- redukcji zanieczyszczeń odprowadzanych do powietrza i wody;
- optymalizacji zużycia wody;

³ Na podstawie deklaracji środowiskowych firm mających wdrożony system EMAS.

- redukcji hałasu i wibracji;
- zapobieganiu zanieczyszczeniom;
- racjonalnej gospodarce odpadami;
- obniżaniu zużycia surowców, w tym surowców nieodnawialnych (na przykład przez użycie biomasy);
- usunięciu niebezpiecznych materiałów (azbestu, eternitu);
- nowych nasadzeniach drzew, trawników, rekultywacji terenów;
- współpracy z samorządami lokalnymi, społecznością w celu szerzenia polityki ochrony zasobów naturalnych.

Tabela 3. Najważniejsze sektory gospodarki – wdrożony system EMAS w krajach członkowskich UE

Sektor	Liczba organizacji (czerwiec 2007)	Liczba organizacji (styczeń 2008)
Chemiczny	264	262
Spożywczy i napoje	263	264
Ścieki i wywóz odpadów	255	272
Metalowy (z wyjątkiem wytwarzania maszyn i urządzeń)	232	248
Elektryczny, gazowy, pary i gorącej wody	191	208
Hotele i restauracje	228	236
Organizacje publiczne	210	268
Inne działalności (usługowe)	171	191
Edukacja	152	156

Źródło: opracowanie własne na podstawie: The European Eco-Management and andaudit scheme, Performance...; The European Eco-Management and andaudit scheme (2008).

Ważnym celem jest także wzrost świadomości załogi co do wykonywania poszczególnych zadań dotyczących ochrony środowiska. Przejawia się to uczestnictwem pracowników w szkoleniach i certyfikacji, zainteresowaniem funkcjonowaniem firmy, a także polepszeniem warunków pracy (na przykład przez zmniejszenie natężenia hałasu).

Tworzone deklaracje środowiskowe są ważne trzy lata (często są aktualizowane każdego roku) i muszą określać cele środowiskowe.

Autor przeprowadził badania ankietowe wśród trzech firm, w których wprowadzono system EMAS. Respondenci pytani byli między innymi o:

- zaangażowanie pracowników i czas przygotowania deklaracji środowiskowej;
- poniesione koszty audytu, opłaty rejestracyjne;
- wpływ wdrożonego systemu na wzrost konkurencyjności organizacji;
- wymierne i niewymierne korzyści będące konsekwencją wdrożenia systemu EMAS;
- silne i słabe strony systemu EMAS;
- niezbędne dostosowania i zmiany w implementacji systemu w przyszłości;
- świadomość idei zrównoważonego rozwoju, w tym także systemu EMAS, w polskim społeczeństwie.

Tabela 4. Organizacje zarejestrowane w Polsce – według kodów NACE (Classification of Economic Activities in the European Community)

Kod NACE	Rodzaj działalności według NACE	Liczba organizacji
Przetwórstwo przemysłowe (działy 15–37)		8
21124	produkcja masy włóknistej, papieru i tektury	1
23697	produkcja wapna i gipsu	1
24537	odlewnictwo metali lekkich	1
28304	produkcja wytwornic pary, z wyłączeniem kotłów do centralnego ogrzewania gorącą wodą	1
35117	wytwarzanie energii elektrycznej; wytwarzanie i dostarczanie pary wodnej, gorącej wody i powietrza do układów klimatyzacyjnych	1
35204	produkcja lokomotyw kolejowych i tramwajowych oraz taboru kolejowego i tramwajowego	1
36007	dobór, uzdatnianie i dostarczanie wody	1
37204	przetwarzanie odpadów niemetalowych, włączając wyroby wybrakowane	1
Wytwarzanie i dostarczanie energii elektrycznej, gazu, wody (działy 40–41)		3
40114	wytwarzanie energii elektrycznej	3
Budownictwo (dział 45)		1
45117	roboty związane z budową dróg i autostrad	1
Handel hurtowy i detaliczny (działy 50–52)		1
51904	pozostała sprzedaż hurtowa	1
Pośrednictwo finansowe (działy 65–67)		1
65224	pośrednictwo finansowe; pozostałe formy udzielania kredytów	1
Administracja publiczna i obrona narodowa (dział 75)		1
75114	kierowanie podstawowymi rodzajami działalności publicznej	1
Ochrona zdrowia (dział 85)		1
85114	ochrona zdrowia	1
Działalność usługowa komunalna (działy 90–93)		1
90024	gospodarowanie odpadami	1
Razem		17

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Projekty EMAS... (2009).

Wyniki przeprowadzonych badań wskazują, że organizacje, które wdrożyły system EMAS, muszą (oprócz poniesienia kosztów różnego rodzaju inwestycji i publicznego ujawnienia danych zawartych w deklaracji środowiskowej) na bieżąco monitorować osiągnięcie celów środowiskowych, wytyczać kolejne cele, informować o wykonaniu zadań i poddawać się kolejnym audytom. W prace te musi być zaangażowana cała załoga organizacji. System zakłada bowiem nieustanne doskonalenie działalności prośrodowiskowej, co prowadzi do ciągłego wzrostu nakładów.

Z drugiej strony wprowadzenie EMAS świadczy o dojrzałości i odpowiedzialności zarządów, kierownictwa i załogi.

Wśród głównych korzyści z wdrożenia systemu EMAS wskazywano:

– oszczędność surowców używanych do procesu produkcji, a tym samym niższe koszty produkcji i wzrost efektywności ekonomicznej;

- wzrost komfortu pracy – poprawa jakości środowiska pracy, zwiększenie zaangażowania załogi w wykonywanie pracy, zwiększenie roli pracy zespołowej;
- implementację innowacji – nowe urządzenia, maszyny, zmniejszające uciążliwość dla środowiska, niektóre wpływające na redukcję kosztów;
- zastosowanie nowszych technologii prowadzące do wzrostu konkurencyjności;
- inne – na przykład pozytywny odbiór społeczności lokalnej;
- prestiż w otoczeniu zewnętrznym – lepsze kontakty z organami kontroli środowiska, lepszy (ekologiczny) produkt;
- wysokiej jakości zarządzanie środowiskowe;
- zapewnienie lepszych warunków życia dla otoczenia, w tym społeczności lokalnej.

Powyższa analiza pozwala pozytywnie zweryfikować postawione hipotezy, że implementacja systemu EMAS istotnie zwiększa świadomość kadry zarządzającej, pracowników, społeczeństwa co do konieczności ochrony środowiska naturalnego, wywierając jednocześnie korzystny wpływ na wzrost innowacyjności i konkurencyjności, a także, że instytucje mające system EMAS przyczyniają się do realizacji idei zrównoważonego rozwoju Polski i świata.

Mimo wskazywanych korzyści działania mające na celu realizację zobowiązań zawartych w deklaracjach środowiskowych wymagają poniesienia dodatkowych kosztów (oprócz certyfikacji), które w danym czasie mogą być znaczne. Ciągłe doskonalenie swojej działalności środowiskowej, zakładanie celów na kolejne lata, ich ocena, planowanie kolejnych wydatków – to przeszkody, które sprawiają, że organizacje nie są zainteresowane wdrażaniem i rejestracją.

Respondenci wskazywali, że mimo wymiernych korzyści, system EMAS jest w Polsce mało rozpowszechniony, gdyż:

- instytucje państwowe w sposób niedostateczny preferują firmy, które w większym stopniu, niż tego wymagają przepisy, z własnej woli dbają o środowisko;
- w sposób niewystarczający prowadzona jest polityka informacyjna dotycząca systemu EMAS (dla przykładu logo EMAS, które może być wykorzystywane w materiałach marketingowych, jest mało znane w społeczeństwie polskim, nawet obywatelom z wykształceniem wyższym);
- brak jest zachęt płynących z sektora publicznego, który promowałby produkty ekologiczne przez dostosowanie zamówień publicznych (Komunikat Komisji Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz Komitetu Regionów... 2008);
- zmiany odpowiedzialności polskich organów państwowych w przeszłości nie wpływały korzystnie na rozpowszechnienie systemu w naszym kraju.

Tym samym autor pozytywnie weryfikuje założoną hipotezę badawczą, że idea zrównoważonego rozwoju i system EMAS są ciągle mało znane w naszym kraju, co negatywnie wpływa na konieczne działania w sferze ochrony środowiska.

Wymownym dowodem na to są najnowsze statystyki, które potwierdzają, że w roku 2009 (do końca marca 2009 roku) do systemu EMAS zostało przyjętych około 40 organizacji (głównie włoskich, niemieckich, hiszpańskich, ale także czeskich, węgierskich i belgijskich) i tylko jedna organizacja z Polski (Congratulations to the newly... 2009).

PODSUMOWANIE

Człowiek i jego ingerencja w naturalne środowisko stanowią nieustanne zagrożenie dla roślin, zwierząt, mikroorganizmów i atmosfery, co w konsekwencji obraca się przeciw człowiekowi. Przyczyny tego zagrożenia to nieprawidłowe planowanie przestrzenne, stosowanie starych technologii, zaniechanie inwestycji, użycie tańszych, ale nieekologicznych paliw, użytkowanie gruntów w sposób marnotrawny, nadmierne połowy czy intensywne hodowla zwierząt, związana ze wzmożonym stosowaniem pestycydów itd.

Mimo tych zagrożeń w Polsce istnieje wiele barier, które sprawiają, że system EMAS jest mało rozpowszechniony. Do najważniejszych zaliczyć można:

1. Małe zainteresowanie polskich firm implementacją systemu EMAS, chociaż system zarządzania środowiskowego oparty na normie ISO 14001 wdrożyło w Polsce niemal 1000 organizacji (przed akcesją do Unii Europejskiej norma ta stanowiła dla polskich organizacji jedyną podstawę certyfikacji systemu zarządzania środowiskowego).

2. Zbyt małe zaangażowanie instytucji odpowiedzialnych za implementację systemu w zachęcanie do przystąpienia do systemu EMAS organizacji, które już mają system ISO 14001.

3. Mimo programów i założeń instytucji publicznych (na przykład dekret Ministerstwa Ochrony Środowiska „Polityka ekologiczna państwa w latach 2009–2012 z perspektywą do roku 2016”), zmierzających do upowszechnienia systemu EMAS, brak podania sposobów promocji i upowszechnienia systemu oraz określenia wysokości środków przeznaczonych na te cele.

4. Niedostateczne rozumienie idei zrównoważonego rozwoju zarówno przez zarządy firm i pracowników, jak i konsumentów.

5. Błędne przeświadczenie, że to duże organizacje (elektrownie, elektrociepłownie, kopalnie, huty itp.) muszą dbać o ochronę środowiska, a sektora publicznego i MSP ten problem nie dotyczy.

6. Brak wzorów płynących z instytucji publicznych, dla których rzeczywiste koszty opłaty rejestracyjnej to tylko 5 zł, a także z sektora MSP, w przypadku którego podstawowa opłata rejestracyjna wynosi 1000 zł.

7. Ciągłe niewielkie zaangażowanie instytucji państwowych, samorządowych, a także środowiska naukowego w promowanie i realizowanie idei zrównoważonego rozwoju i systemu EMAS.

8. Wdrażanie systemów i programów, które są dobrowolne, w naszym kraju nie zdaje egzaminu.

System EMAS ma szansę odegrać ważną rolę w urzeczywistnianiu idei zrównoważonego rozwoju także w społeczeństwie polskim, bo daje wyraźne korzyści firmom, organom administracji, społeczności lokalnej, a także całemu społeczeństwu. Można oczekiwać, że zapowiedź Rady UE, dotycząca korekty, której celem będzie zwiększenie udziału przedsiębiorstw oraz ograniczenie obciążenia i kosztów administracyjnych ponoszonych przez MSP, przyniesie pożądane skutki w postaci zwiększonej liczby wdrożeń wspólnotowego systemu zarządzania i audytu EMAS. Nieodzowna jest też edukacja społeczeństwa przez

programy nauczania, środki masowego przekazu, Internet⁴. Należy również stworzyć system zachęt dla firm, choćby przez preferencje w przetargach instytucji publicznych czy możliwość uzyskania kredytów na cele środowiskowe na korzystnych warunkach.

PIŚMIENNICTWO

- Borowiecki R., Bartkowiak P.** 2006. Zmiany własnościowe i organizacyjne w przedsiębiorstwach komunalnych sektora energetycznego i ich wpływ na rozwój zrównoważony. Zesz. Nauk. AE Krak. 731, 17.
- Bratkowski S.** 2003. Nieco inna historia cywilizacji. Dzieje banków, bankierów, obrotu pieniężnego. Warszawa, Wydaw. Nowoczesność.
- Cameroon R., Neal L.** 2004. Historia gospodarcza świata. Od czasów paleolitu do czasów najnowszych. Warszawa, KiW.
- Congratulations to the newly registered emas organisations.** 2009. http://ec.europa.eu/environment/emas/registration/new_organisations_en.htm, dostęp z 1.06.2009 roku.
- Council Regulation (EEC) No 1836/93 of 29 June 1993 allowing voluntary participation by companies in the industrial sector in a Community eco-management and audit scheme.** DzUrz. L 168 z 10.07.1993 roku.
- Decyzja 1600/2002/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 lipca 2002 roku ustanawiająca szósty wspólnotowy program działań w zakresie środowiska naturalnego.** DzUrz L 242 z 10.09.2002 roku.
- Emas – baza organizacji,** <http://www.emas.mos.gov.pl/web/act/changeCategory.htm>, dostęp z dnia 1.06.2009 roku.
- EMAS organizations and sites,** http://ec.europa.eu/environment/emas/documents/articles_en.htm, dostęp z dnia 1.06.2009 roku.
- Europa w ruchu.** 2006. Luksemburg, Komisja Europejska, Dyrekcja Generalna ds. Prasy i Komunikacji, http://ec.europa.eu/publications/booklets/move/55/index_pl.htm, dostęp z dnia 1.06.2009 roku.
- Fifth European Community environment programme: towards sustainability,** <http://europa.eu/scadlus/leg/en/lvb/l28062.htm>, dostęp z dnia 2.07.2009 roku.
- Główne elementy systemu EMAS – jak działa EMAS?** 2008. <http://www.emas.mos.gov.pl>, dostęp z 1.06.2009 roku.
- Informacje o EMAS – logo EMAS.** 2008. <http://www.emas.mos.gov.pl/emas4.html>, dostęp z 1.06.2009 roku.
- Komunikat Komisji Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz Komitetu Regionów dotyczący planu działania na rzecz zrównoważonej konsumpcji i produkcji oraz zrównoważonej polityki przemysłowej.** 2008. Bruksela, Komisja Wspólnot Europejskich.
- Malicki M., Dreszczyk E.** 2001. Bezpieczeństwo środowiska na terenach nieurbanizowanych [w: Gospodarka, człowiek, środowisko na obszarach wiejskich]. Red. M. Kłodziński. Warszawa, PAN, WFOŚiGW województwa zachodniopomorskiego, AR w Szczecinie.
- Myszczyzyn J.** 2009. Wpływ maszyny parowej na rozwój gospodarczy świata w XIX i XX w. 2009. Kult. Hist. 16, <http://www.kulturaihistoria.umcs.lublin.pl/archives/1473>, dostęp z 25.07.2009 roku.

⁴ Na przykład strony www.naszaziemia.pl; czy www.eneria.org.pl.

- Organizations per one million inhabitants**, http://ec.europa.eu/environment/emas/documents/articles_en.htm, dostęp z 25.07.2009 roku.
- Polityka ekologiczna państwa w latach 2009–2012 z perspektywą do roku 2016**. 2008. Warszawa, Ministerstwo Ochrony Środowiska.
- Projekty EMAS – deklaracje środowiskowe**. 2009. www.emas.gov.pl, dostęp z 15.06.2009 roku.
- Resolution of the Council and the Representatives of the Governments of the Member States, meeting within the Council of 1 February 1993 on a Community programme of policy and action in relation to the environment and sustainable development – A European Community programme of policy and action in relation to the environment and sustainable development**. DzUrz. C 138 z 17.05.1993 roku.
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 23 kwietnia 2004 roku w sprawie współczynników różnicujących wysokość opłaty rejestracyjnej w krajowym systemie ekozarządzania i audytu (EMAS)**. DzU nr 94, poz. 932.
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 23 kwietnia 2004 roku w sprawie wzoru wniosku o wpis podmiotu do rejestru weryfikatorów środowiskowych oraz wzorów dokumentów, formy, częstotliwości i terminów przekazywania informacji z rejestru wojewódzkiego do rejestru krajowego**. DzU nr 94, poz. 930.
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 23 kwietnia 2004 roku w sprawie zakresu danych, które zawiera rejestr wojewódzki oraz wzoru wniosku o rejestrację organizacji w rejestrze wojewódzkim**. DzU nr 94, poz. 931.
- Rozporządzenie (WE) nr 761/2001 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 19 marca 2001 r. dopuszczające dobrowolny udział organizacji w systemie zarządzania środowiskiem i audytu środowiskowego we Wspólnocie (EMAS)**. DzUrz. L 114 z 24.04.2001 roku.
- Runowski H. 2001**. Zrównoważony rozwój gospodarstw i przedsiębiorstw rolniczych [w: Gospodarka, człowiek, środowisko na obszarach wiejskich]. Red. M. Kłodziński. Warszawa, PAN, WFOŚiGW województwa zachodniopomorskiego, AR w Szczecinie.
- The European Eco-Management and andaudit scheme**. 2008. EMAS Newsletter 1.
- The European Eco-Management and andaudit scheme, Performance, Credibility, Transparency**, http://ec.europa.eu/environment/emas/documents/presentation_en.htm, dostęp z 1.06.2009 roku.
- Ustawa o krajowym systemie ekozarządzania i audytu (EMAS) z 12.03.2004 roku**. DzU nr 70, poz. 631 z późn. zm.
- Wiatrak A. 2000**. Założenia i polityka zrównoważonego rozwoju rolnictwa. Zesz. Nauk. SGGW 40.

